

Régi Tamás

Terepbejárás csikunda területeken, a Zimbabwe-Mozambik-Zambia határvidéken (Fotóesszé)

DOI: [10.54742/tabula.2022.1.04](https://doi.org/10.54742/tabula.2022.1.04)

Kulcsszavak: *csikundák, Zambia, terepmunka*

1. A csikunda nép három ország, Zambia, Mozambik és Zimbabwe területén él. Aránylag fiatal etnikumról van szó az esetükben, hiszen az önálló etnikai, kulturális identitás kialakulása a néhány száz évvel ezelőtti rabszolgatartáshoz kapcsolódik. A portugál *prazos*, azaz telepes rendszer elsősorban a mai Mozambik területén működött a 18. századtól. Ezeken az ültetvényeken a portugálok főleg rabszolgákat dolgoztattak, akiket a kontinens belsejéből szállítottak ide. A *prazos*-okon a kényszerű egymásrautaltság miatt keveredtek ezek a népek egymással, és a csikundák többek között ennek a helyzetnek köszönhetik a születésüket. A csikundák úgy a múltban, mint a jelenben is büszke vadászoknak és harcosoknak számítottak, mindig is híresek voltak arról, hogy jó elefántvadászok.
2. Számunkra azért érdekes a csikunda nép, mert két magyar származású jezsuita hittérítő, Menyhárt László és Czimmermann István ezen a környéken élt, dolgozott és vesztette életét az 1890-es években. A két misszionáriustól a Néprajzi Múzeumba kerültek ugyan tárgyak, de hogy pontosan erről a területről küldték-e őket, vagy a Tete–Boroma misszió területéről származnak-e a tárgyak, azt nehéz ma már megmondani. Azt előzőleg is sejteni lehetett, és a terepkutatás is alátámasztotta, hogy sok tárgy regionálisan egységes képet mutat: stílusban, formavilágban hasonlóak egymáshoz mind a Mozambik, mind pedig a Zambia, Zimbabwe területén található tárgyak.
3. 2022 április-májusában egy rövid terepbejárást tettem ezen a területen, egy hosszabb és alaposabb terepmunka előkészítési fázisaként. Mindhárom ország területén jártam, de az alaposabb munkát Zambia területén végeztem. A terepbejárás során meglátogattam azt a mozambiki missziós területet, amelyet Menyhárt és Czimmermann alapított és tartott fenn Zumbu-Miruru területén. Majd a Luangwa folyó másik oldalán, már Zambiában szintén interjúkat készítettem a helyiekkel az egykori kapocsei misszió területén, ahol a 20. század első évtizedeiben Moskop Gáspár is szolgált.
4. A kutatás során kiemeltem néhány tárgytípust, és velük dolgoztam a terepen olyan formában, hogy a tárgyak fényképeit megmutatva beszélgettem a helyiekkel. Ez az egyszerű módszer legtöbb esetben személyes és csoportos visszaemlékezéseket indított el, történelemről, politikai helyzetről, vallásról. Ezt a módszert kiegészítettem megfigyelésekkel, a kortárs tárgyi kultúra gyűjtésével. Az alábbi képsor egy válogatás a terepmunka alatt készült fotókból.

A terepmunka alatt többféle közlekedési eszközt használtam, de a legnagyobb távolságokat a helyi tömegközlekedéssel oldottam meg. Ezzel a busszal Hararéból a határmenti Kanyembába utaztam.

A Zambézi folyó szinte végig országhatárként funkcionál, de a parton élő emberek nem gátként tekintenek a folyóra, hanem intenzív forgalmat bonyolítanak az országok között. Zimbabwe-Mozambik-Zambia határposztjain a helyieknek úgynevezett pass-okat kell lepecsételtetniük a katonasággal, hogy átléphessenek a másik országba kereskedni vagy rokonlátogatásra.

Afrika szerte talán az egyik legelterjedtebb napi lábbeli viselet a műanyag vietnámi papucs. A hagyományos bőr lábbelik szinte teljesen eltűntek.

Csikunda település Mozambikban. Többnyire 10-15 házból álló települések vannak végig a Luangwa folyó mentén.

Ezen a területen élte utolsó éveit Czimmermann István, magyar jezsuita misszionárius. A sírja a mirubei misszió jezsuita temetőjében van.

A mirubei misszió, ahol Menyhárt és Czimmermann is dolgozott fontos szereplőjévé vált a csikunda történelemnek. Az egykori katedrális körül a misszionáriusok ültetvényrendszert hoztak létre. Ma már csak a gazzal benőtt épületek maradtak fenn.

A mozambiki Zumbó, az utolsó portugál helyőrség a brit területek határán. Livingstone 1856-os ittjártakor a hely romokban volt, már akkor lehanyatlott az elefántcsont és rabszolgakereskedelemből élő portugál városka. Ma is egy poros kis határváros Zumbó, ahol egy étterem falán fura magyar vonatkozást találtam: magyar kolbászt árultak.

Csoport interjú csikunda nőekkel és férfiakkal Kapocse környékén. Az interjúk során a helyi misszió történetéről, az itt élők emlékezetéről és a helyi kereszténység előtti hitrendszerről beszélgettünk.

Az interjú során tárgyfotókat néztünk és a tárgyak kapcsán felmerülő társadalmi és kulturális információkat rögzítettem.

Két csikunda férfival készíték interjút a Luangwa folyó zambiai oldalán. Mindketten vadászok voltak és a helyi politikai elit fontos tagjai. Az interjú során a csikunda száj-hagyományozott történelem mentén beszélgettünk a rituális tárgyakról.

A Luangwa folyó, mielőtt elérné a Zambézit, szétteríti kavicsos hordalékot. A helyi gyerekek egyik bevételi forrása ezt a sódert összeszedni és a környékbeli betonüzemeknek előkészíteni. A gyerekek már nagyon korán elkezdik ezt a fajta munkát és a fejükön 5-10 kilogrammos vödröket hordanak reggeltől estig.

Törött agyagedények egy csikunda faluban. A tárgyi kultúra ezen területe is egyre inkább egységes képet mutat ezen a területen, ami annyit jelent, hogy az agyag, fa és kő kultúrát legtöbb helyen a fém és a műanyag kultúra váltja fel.

Egy csikunda udvar Luangwától északra. A téglalap alakú, tapasztott falú oszlopos ház jellemző itt, mellette a vesszőből font állat, mag és eszköztárolók.

A ház verandáján egy Buffalo kerékpár áll. Ez a direkt afrikai utakra épült bicikli Délkelet-Afrikában különösen kedvelt a strapabírósága miatt. Főleg szállításra használják, erős váza és csomagtartója van.

Útszéli hajárus kunyhója. A többnyire importált vendéghajákat szerte Zambiában és Zimbabweben árulják.

Kisbolt front oldala. Az útszéli boltok falai sokszor harsány színekre vannak festve és az eladó vagy az arra járok bátran üzennek egymásnak a falon ideiglenes feliratokkal. Ez a luangwai bolt főleg fánkokat, friss élelmet és SIM-kártyákat árult.

A boltok falaira sokan a saját hirdetéseiket is kifüggesztik és így a boltok előtt kisebb beszélgető társaságok alakulnak ki.

A szárított hal nagy üzlet az itt élőknek. A halakat főleg a mozambiki oldalon fogják ki és ott is szárítják és füstölik őket. A halakat aztán már Zambiában csomagolják és szállítják Lusakába.

Egy fatörzsből kivájt kenu. Főleg a kolbász fa (*Kigelia africana*) törzséből készülnek ezek a kenuk, de más, hosszútörzsű fákat is használnak. A törzs sérüléseit, lyukait más anyagokkal is foltozzák. A halászok a mai napig használják ezeket a kenukat.

Varsák a zambézi partján.

Halász a Zambézin.

A csikunda gyerekek már korán megszeretik a vadászatot.
Először kisebb madarakra és emlősökre lőnek, csúzlival és íjjal.

Egy zambiai gyógyító hirdetője. Lehetőség van elveszett tárgyak megtalálására, az üzleti élet felvirágoztatására, balszerencse elűzésére, és a szeretők visszanyerésére.